यतः आनंदात्मनः आनंदात्ध्येवखल्विमानिभूतानिजायंते आनंदेनजातानिजीवंति आनंदंप्रयंत्यभिसंविशंतीतिश्रुतेः स्रष्टानितत्रैवलयंयांति यतइतियच्छब्दार्थमाह महाभूतानिपृथिव्यादीनिभूतेभ्यः जरायुजादिभ्यःउत्पद्यंते सागरस्योर्मयोयथेति अत्रजरायुजादिभ्यःखाद्युत्पत्तिलयौवदतातेषामानंदरूपत्वमुक्तं खादीनांचस्वमाकाशादिवत्कल्पनामात्रत्वंचोक्तं ॥ ६ ॥ प्रसार्येति भूतानिखादीनि भूतात्मा जीवः यतः भूतान्येवदेहाद्याकारेणपरिणतानिआत्मत्वेनमन्यमानः अस्तिखल्वन्योऽपरोभूतात्मायोयंसितासितैःकर्मफलैरभिभूयमानः सदसद्योनिमापद्यतइतिश्रुतिप्रसिद्धेश्च एतेनकूर्मादंगानीवविषयदा दीनिप्रतीचोनन्यानीत्युक्तं॥७॥ननुकथंभौतिकेभ्योभूतोत्पत्तिः नहिपुत्रात्पितोत्पद्यतइतिचेत् अत्रब्रूमः बीजाद्वटोवटात्बीजानिबीजेभ्योवटाइतिवद्भविष्यतीति ननुतत्रप्रतिबीजंसूक्ष्मरूपेणवटोस्तिअंकुरोन्मु खतितिणीबीजोदरेकृत्स्नतितिणीसन्निवेशदर्शनात् तर्हिप्रत्यगभेदेनगृहीतेदेहेसूक्ष्मरूपेणमहाभूतानिसंतीतितुल्यमित्यभिप्रेत्याह महाभूतानीति भूतकृत्ईश्वरः सर्वभूतेषुशरीरेषुपंचमहाभूतानिअकरोदेव कृतेषुच

यतःस्रष्टानितत्रैवतानियांतिपुनःपुनः ॥ महाभूतानिभूतेभ्यःसागरस्योर्मयोयथा॥६॥प्रसार्यचयथांगानिकूर्मःसंहरतेपुनः ॥तद्वद्भूतानिभूतात्मास्रष्टानिहरते पुनः॥ ७॥ महाभूतानिपंचैवसर्वभूतेषुभूतकृत् ॥ अकरोत्तेषुवैषम्यंतत्तुजीवोनपश्यति ॥ ८ ॥ शब्दःश्रोत्रंतथाखानित्रयमाकाशयोनिजं ॥ वायोःस्पर्शस्तथा चेष्टात्वक्चैवत्रितयंस्मृतं ॥ ९ ॥ रूपंचक्षुस्तथापाकस्त्रिविधंतेजउच्यते ॥ रसःक्लेदश्चजिव्हाचत्रयोजलगुणाःस्मृताः ॥ १० ॥ घ्रेयंघ्राणंशरीरंचएतेभूमिगुणा स्त्रयः ॥ महाभूतानिपंचैवषष्ठंचमनउच्यते ॥ ११ ॥ इंद्रियाणिमनश्चैवविज्ञानान्यस्यभारत ॥ सप्तमीबुद्धिरित्याहुःक्षेत्रज्ञःपुनरष्टमः॥ १२॥चक्षुरालोचनायैव संशयंकुरुतेमनः ॥ बुद्धिरध्यवसानायक्षेत्रज्ञःसाक्षिवत्स्थितः ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वंपादतलाभ्यांयदर्वाक्कोर्ध्वंचपश्यति॥ एतेनसर्वमेवेदंवित्ध्यभिव्याप्तमंतरं॥ १४॥

तेषुवैषम्यंवैलक्षण्यंपार्थक्येनावस्थितत्वंयत्तत्तुजीवोदेहाद्यात्माभिमानीनपश्यति देहेकःपार्थिवोंशःकःआप्यइतिनजानाति अयंभावः जीवत्वाभिमानत्यागेखलुस्वस्यसर्वकारणत्वंयाप्तं तदभावात्तुस्वप्ने गृह्यमाणमपितन्नश्रद्धत्ते ततश्चनबाह्यांतरसृष्ट्योःसत्यत्वमिथ्यात्वेनिश्चिनोति ततोभेददृष्टेरबाधाद्बध्यतइति ॥ ८ ॥ जीवस्यजगदुपादानत्वप्रथनायतस्यात्मभूतेदेहेखाद्यंशान्विभजते शब्दइत्यादिना खा निच्छिद्राणि आकाशएवयोनिःकारणंतज्जं ॥ ९ ॥ पाकःअन्नादिपक्तिस्तद्धेतुः ॥ १० ॥ पंचैवदेहस्थानीतिशेषः ॥ ११ ॥ इंद्रियाणिभूतेष्वंतर्भूतानि मनइतिकर्ताजीवउच्यते अस्यविज्ञानानिचवृत्ति रूपाणि एतदुभयात्मिकाबुद्धिःसप्तमी क्षेत्रज्ञःसाक्षी ॥ १२ ॥ चक्षुरितिपंचानामुपलक्षणं आलोचनायविषयग्रहणाय अध्यवसानायनिश्चयाय क्षेत्रज्ञः साक्षीवत्उदासीनबोधरूपत्वात् साक्षित्वस्यापि साक्ष्योपाधिकत्वान्नात्मधर्मत्वमितिवत्करणेनदर्शितं ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वमिति पादतलद्वयमारभ्यऊर्ध्वस्थितंशरीरंउपर्यधश्चयत्साक्षिचैतन्यंपश्यति एतेनइदंबहिर्दृश्यमानंअंतरंव्योमोदरंकृत्स्नंव्याप्तं ॥ १४ ॥

Digitized by Google